

Ìṣàmúlò Orin Wákà Sàláwá Àbèní fún Ìdàgbàsókè Orílẹ̀ Èdè Nàìjíríà

Olófínsao, Olúkẹmi Morẹnikẹ & Ajàví, Olúwáfúnmiláyò Tẹ̀mítópẹ

Àsamò

Ohun tí iṣẹ̀ yíú dá lé lóri ni Ìṣàmúlò orin wákà Sàláwá Àbèní fún idàgbàsókè orílẹ̀ èdè Nàìjíríà. Orin wákà jẹ́ orin ẹ̀lẹ̀sìn Mùsùlùmí tí ó ti wá yípadà di orin ayeṣe láàrin àwọn Yorùbá. Onírúurú iṣẹ̀ ni ó ti wá lóri orin wákà, àwọn kan ṣiṣe lóri ibèrẹ̀ pẹ̀pẹ̀ orin yíú, nígbà tí àwọn iṣẹ̀ kan dá lóri àdako orin Bātùlì Àlàkẹ̀ tí ó jẹ́ oníwákà àkókó, kí orin yíú tó di gbajúgbajà. Gospel waka náà tún jẹ́ òkan lára iṣẹ̀ tí ó wá nílé. Ohun tí iṣe yíú fí yàtò sí àwọn yòòkù ni pé ó dá lóri ìṣàmúlò orin wákà fún idàgbàsókè orílẹ̀ èdè ilẹ̀ Nàìjíríà. Èyí ni bí àwọn kókó tó jeyo nínú orin yíú yóò ṣe wúlò fún irẹ̀pọ̀, isòkan àti ibáṣepọ̀ tí ó gúnmo láàrin àwùjọ. Tíòrì tí a lò láti wagbò iṣẹ̀ yíú jínlẹ̀ ni tíòrì imọ̀ ibàra-eni-gbé-pọ̀. Èrò̀ngbà àwọn onímọ̀ tíòrì yíú ni lati mú kí ibáṣepọ̀ tí ó gúnmo farahàn nínú ihùwàsi ènyàn àwùjọ. Èyí ló mú kí á ṣe àmúlò rẹ̀ fún iṣẹ̀ yíú nítorí pé àwọn ènyàn àwùjọ ni òkòrin kọ orin yíú fún, àwọn kókó tí ó sì jẹ́ jáde nínú orin wákà yíú wá fún mimú kí àwùjọ wá ní irẹ̀pọ̀ àti itẹ̀sílẹ̀wájú yàtò sí adùn orin gbígbo níkan. Fónran orin wákà mọ́ta ni a lò nínú òpòlọpọ̀ tí ó wá lóri àtẹ̀ kí iṣẹ̀ yíú má baà fẹ́jú jù. A sì ṣe ifòròwànilẹ̀nuwò fún diẹ̀ lára àwọn olólúfẹ̀ òkòrin náà. Abájáde iṣẹ̀ yíú wá jẹ́ kí á mọ̀ pe orin wákà yíú wúlò fún imúdàgbàsókè àti itẹ̀sílẹ̀wájú àwùjọ lápapọ̀.

Kókó òrò: Wákà, iṣẹ̀ àgbẹ̀, imúdàgbàsókè, itẹ̀sílẹ̀wájú

Ìfáára

Onírúurú orin ni ó wá ní àwùjọ Yorùbá láti ìgbà iwásẹ̀. Ó jẹ́ òkan lára lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn tí ó ti wá lówùjọ Yorùbá kí àwọn òyìnbó tó gòkè odò. Ídì ni wí pé orin ṣe pàtàkì lówùjọ àwọn Yorùbá. Nketia (1982: 4) sọ pé “The African life and Music are inseparable” (ìgbé-ayé omọ Adúláwò àti orin kò ṣe é yà sòtò). Òpòlọpọ̀ àwọn onímọ̀ ni wón ti ṣiṣe lóri orin, lára wón ni a ti rí Delano (1985), Oḷajubu (1984), Olukoju (1985), Ilesanmi (1985), Raji (1987), Agbájé (1987), Sheba (1988), Oḷofínsao (2011 àti 2015). Gbogbo àwọn iṣẹ̀ wònyí ni wón sì jínlẹ̀ nínú àlàyé nípa iṣẹ̀ tí orin n ́ ṣe lówùjọ. Nínú irú àwọn orin wònyí ni a ti rí orin wákà.

Orin wákà jẹ́ òkan lára àwọn orin ibílẹ̀ Yorùbá tí ó jẹ́ jáde láti inú ẹ̀sìn Mùsùlùmí wọ inú lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn Yorùbá, tí ó sì ti di gbajúgbajà (Oḷátúnjì 2002). Oríṣíríṣù orin ibílẹ̀ ni ó wá lówùjọ Yorùbá tí wón sì ní iṣẹ̀ tí wón n jẹ́. Lára irúfẹ̀ àwọn orin beẹ̀ ni a ti rí apàlà, sákàrà, wéré àti wákà tí à n sòrò nípa rẹ̀. Òkòdòkan àwọn orin wònyí ni wón sì ní iṣẹ̀ tí wón n jẹ́ lówùjọ. Orin wákà jẹ́ orin tí àwọn obinrin níkan máa n kọ, ṣùgbón tí àwọn òkùnrin máa n bá wón lu ilù sì

i (Qlòfínṣao 2015). Lára àwọn tí wọn jẹ agbátẹ̀rù orin yìi ni a ti rí Bātùlì Àlàkẹ̀, Mòsínátù Alimi, Sàláwá Àbẹ̀ni, Kúbúrátù Alaráagbó, Mùnírátù Àbẹ̀ó, Sáfúrá̀tù Àbẹ̀ni, Asanat Èjiré, Mújídátù Ògúnfolú, Mísítùrà Àkànkẹ̀, Fatimọ̀ Akíngbadé, Adétóún Àbẹ̀kẹ̀, Ámúdátù Àpẹ̀kẹ̀ àti Àbíké Qlá. Àwọn wònyí jẹ ọ̀kọ̀rín wákà tí wọn sì jẹ̀ Mùsùlùmí. Àwọn miiran tún wà tí wọn n kọ “Gospel wákà.” Orúko wọn ni Sarah Kòkúmọ̀, Ajínhìnrere Obìnrin Adéolá Ọ̀jọ̀, Ajínhìnrere Dùnúnńí Aní-fowóṣe, Ajínhìnrere Yẹmísí Bólárìnwà àti Arábirin Elizabeth Ọ̀rìṣájì. Gbogbo àwọn tí a dárúko wònyí ni wọn jẹ ọ̀kọ̀rín wákà, yálá wákà ihìnrere tabí wákà tí a ti mò tẹ̀lẹ̀, tí ó jẹ̀ jáde láti inú èsìn Mùsùlùmí wọ̀ inú lítírẹ̀ṣọ̀ alohùn Yorùbá tí ó sì ti di gbájúgbajà. Qlátunjí (2012) tilẹ̀ jẹ̀ kí a mò pé ìbápadé, àjọṣepọ̀ àti isọkan tí ó wà láàrin orin Ìsíláámù àti orin ìbílẹ̀ Yorùbá ni o mú orin tuntun jáde tí à n pè ní orin ajẹmẹ̀sìn Ìsíláámù tí ó sì ti di gbájúgbajà.

Gbogbo àwọn ọ̀kọ̀rín ìbílẹ̀ wònyí ni wọn n fi orin wọn jíṣẹ̀ pàtàkì fún àwùjọ̀. Bí àpẹ̀rẹ̀, wọn n lò wọn fún sísàlàyé àwọn isẹ̀lẹ̀ tó n lọ lówùjọ̀, yálá èyí tí ó ti kojá tabí èyí tí ó n ṣẹ̀lẹ̀ lówólówó. Wọn n lo àwọn orin wònyí láti ṣáfihàn àwọn iwà àìṣedéédé àti àwọn iwà kòtọ̀ láàrin awujọ̀. Wọn a máa fi àwọn orin wònyí kilọ̀ iwà, wọn fi n yin ènìyàn, wọn n lò ó fún igbani nímọ̀ràn àti idárayá. Benson (1983: 17) tilẹ̀ sàlàyé lóri ipa tí orin ìbílẹ̀ n kó nígbà tí ó sọ pé:

Through the instrumentality of traditional music, the Yorùbá society was able to achieve communal transquility and deep mutual understanding for the progress of society and for the general well-being of people.

Nípasẹ̀ àmúlò orin ìbílẹ̀, ó ṣe é ṣe fún àwùjọ̀ Yorùbá láti ni àjọṣepọ̀ àlàáfíà àti igbóra-ẹni yé tó jinlẹ̀ fún itẹ̀síláájú àwùjọ̀ àti fún isẹ̀ rere àwọn ènìyàn lápapọ̀.

Ohun tí Benson n sọ ni pé, orin ìbílẹ̀ Yorùbá ni ó ràn wọn lówó láti ní àjọṣepọ̀ tó dán mọ̀ran tí ó sì ṣe okùnfa àlàáfíà àti igbóra-ẹni yé lówùjọ̀ wọn. Bẹ̀ẹ̀ gégẹ̀ ni pé èyí gan-an náà ni ó mú iròrùn bá orílẹ̀-èdè yìi bakan náà fún ọ̀pọ̀ àimoye ọ̀dún. Fátúrótí (2013) náà fidí èyí múlẹ̀ nígbà tí ó sọ pé orin ìbílẹ̀ Yorùbá n kó ipa máni-gbàgbé láti ojó pípẹ̀ àti títí di àkókò yìi. Àwọn isẹ̀ tí àwọn orin wònyí, pàápàa jùlọ̀ orin wákà n jẹ̀ fún awujọ̀ tí ó n sísẹ̀ isọkan, itẹ̀síláájú, ifẹ̀ àti isítí ni a ó túsù dé isàlẹ̀ ikòkò rẹ̀ nínú isẹ̀ yij

Ìtàn Ìgbésí ayé Sàláwá Àbẹ̀ni

A bí Sàláwá Àbẹ̀ni ní ọ̀dún 1961 ní abúlẹ̀ Máfogundé ní ilú Èpẹ̀. Orúko baba rẹ̀ ni Olòògbé Halidu Ajiṣefini tí ó jẹ ọmọ ‘Ìjẹ̀bú waterside’ ni ipínlẹ̀ Ògùn. Orúko iyá rẹ̀ sì n jẹ̀ Maimunat Asabi, ọmọ bíbí ilú Ilesà ní ipínlẹ̀ Ọ̀ṣun. Ilú Èpẹ̀ ni Sàláwá Àbẹ̀ni gbé dàgbà, níbí tí ó ti lọ ilé èkọ̀ aláakòṣbẹ̀rẹ̀.

Ọmọ ọ̀dún mètálá ni Sàláwá Àbẹ̀ni ní ọ̀dún 1974 nígbà tí ó bẹ̀rẹ̀ orin kíkọ̀

pèlú àwọn èlẹgbẹ rẹ tí wọn sì yan baba ẹgbẹ kan tí wọn pe orúkọ rẹ ní Alhaji Busari. Qdún 1976 ní ó gbé àwo àkókó rẹ jáde tí ó fi sọrí Olóògbé Ọgágun Murtala Muhammed pèlú irànlọwọ ilé-iṣẹ Leader Records tí ó gbé e jáde bọ sáyé ní àkókò náà. Ó tèsíwájú láti máa gbé àwo rẹ jáde pèlú ilé-iṣẹ yìí títí di ọdún 1986 kó tó di pé ibáṣepọ láàrìn òun àti Olóògbé Lateef Adèpòjù ẹnì tí ó ni ilé-iṣẹ “Leader Records” forí sọta. Lẹyìn èyí, o fẹ Alhaji Àyìnlá Kollington, ó sì darapọ mọ ilé-iṣẹ rẹ ti orúkọ rẹ n jẹ Kollington Records fún gbígbé orin rẹ jáde (Olúsojì 2008).

Ní ọdún 1992, Ọba Lamidi Adéyemí, Aláàfin Ọyọ fi Sàlàwá Àbèni jẹ Ọbàbìn-rin Oníwákà ní Pápá ìṣeré Adamàsingba ní ilú Ìbàdàn láti fi mọ rírí ipa rẹ nínú ìgbélarugẹ àṣà Yorùbá nípasẹ orin wákà.

Alhaja Salawa Àbèni tí ni onírúurú àṣeyọrí nínú orin wákà gégé bí Biyi Adépégba tí ó jẹ olúdarí ọkan lára àwọn ilé-iṣẹ tí ó n gbé iṣẹ rẹ lárugẹ ti sọ. Lára àṣeyọrí rẹ ni pé, òun ló kókó bèrẹ sí dide dúró kọ orin wákà, èyí tí ó mú iyàtò bá bí Bātùlì Àláké ẹ máa n jókòò kọrin. Ohun miiran tí ó tún ẹ ni pé ó ẹ àmùlò àwọn ohun-èlò orin ìgbàlódé tó mú kí àwọn ọdọ nífẹ sí orin rẹ. Ó mú ilú ìgbàlódé tí a mọ sí jáàsì náà wọ inú ilú àti orin rẹ.

Gégé bí a ti sọ ṣaájú, lára àwọn ilé-iṣẹ tí ó n gbé àwo orin rẹ jáde ni Leader Records tí ó jẹ ilé-iṣẹ àkókó tí ó gbé àwo orin rẹ jáde. Lẹyìn èyí ni Kollington Records, Tawakalitu Records, Làti Alágbadá Records, Sony Music àti Màyòwá Records, kí ó tó di pé ó n lo orúkọ ara rẹ. Sàlàwá Àbèni ti ẹ tó fónrán orin mọkàndínlógójì ní àkókò tí à n ṣiṣẹ iwádú yì. Lára wọn ni ‘Cheer up’, ‘Experience’, ‘Gentle Lady’, ‘Equal rights’, ‘Òkodoro ọrò’, ‘Congratulations’, ‘Beware’, ‘Ìbílèrè’, ‘Áwa Làgbà’, ‘Èní bá sùn kó jí’, ‘Jowú Níwòn’, ‘È ẹ A dúpé’, ‘Ìjàmbá Mótò’, ‘Conscience’ ‘Ìkìlò’, ‘Ìfédára’ ‘Èní tori Èlẹ kú’, ‘Mo tún dé, bí mo ẹ n dé’ ‘Iléyá special’, ‘We are the Children’, ‘Ìjà Parí’, ‘Ọrò Èjirè’, ‘Wákà Carnival’, ‘I Love U’, ‘Indian Waka’, ‘Recovering’ àti bẹẹ bẹẹ lọ.

Sàlàwá Àbèni ti mú ìgbéga bá orin wákà káàkiri àgbáyé, ó lọkọ, Ọlọrun sì fi ọmọ ké ẹ. Sùgbón lówọlówọ, kò sí ni ọdọ ọkọ kankan. A rí nínú àwọn ọmọ rẹ tí ó ní èbùn orin bí i tirẹ. Sùgbón bí wọn tí n kọrin náà ni wọn n kàwé. Irufẹ orin tí wọn n kọ yàtò sí orin wákà. Ó jẹ ọkan lára àwọn ọmọ Ẹgbé oníṣe ọkọrin ti ilẹ Nàìjíríà (Performing Musician Association of Nigeria).

Tíọ̀rì Àmùlò: Tíọ̀rì Ìmọ̀ Ìbàrà-ẹ̀ni-gbẹ̀-pọ̀

Ìmọ̀ ibàrà-ẹ̀ni-gbẹ̀pọ̀ wáyé nítorí pé àwọn onímọ̀, pàápàá àwọn lámèètọ̀ nípa àwùjọ̀ n fẹ̀ mọ̀ àwọn nhkan tó n ṣẹ̀lẹ̀ lówùjọ̀ èyí tí kò ní ní àrìyànjìyàn nínú. Harley, (aayr) (1963: 153) sọ pé: “.. thorough fact gathering with a desire to arrive at coherent generalizations about significant social behaviour marked the beginning of sociology...” (Kíkó ọ̀títọ̀ tó dájú jọ, pèlú èròngbà láti mú kí ibáṣepọ̀ tó gún mọ̀ farahàn nínú ihùwásì ènìyàn ló bi ìmọ̀ ibàrà-ẹ̀ni-gbẹ̀pọ̀). Tíọ̀rì ìmọ̀

ìbára-ẹni-gbé-pò jẹ mọ èniyàn àwùjọ, ìbásepò láàrin wọn àti ipa tí irú ìbásepò bèẹ́ n kó lóri àwùjọ. Ó tún dá lóri ìgbé-ayé èdà nínú àwùjọ, ìgbàgbọ́, ìṣẹ́, àṣà, ìhùwàsí àti ìṣesí rẹ́ tí tí ó fi kan èdè tí ó jẹ́ pàtàkì fún ìgbésí-ayé èdà. Tíṣìrì yíi wúlò fún ìṣẹ́ yíi nítorí pé lítírésẹ̀ Yorùbá máa n ẹ́ àfihàn ìṣẹ́-ọ̀nà, ó sì máa n fi oníṣẹ́ ọ̀nà hàn gégé bí ẹni tí ó ní ìmọ̀ àwùjọ. Ohunkóhun tí ó wù kí ìṣẹ́ lítírésẹ̀ lè jẹ́ mọ́, yálá àṣà, ẹ̀sìn, ìṣe, ìṣesí, ìhùwàsí, ètò ìṣelú àti bèẹ́ bèẹ́ lọ, ó ní ǹnkan ẹ́ pẹ̀lú àwùjọ. Àwùjọ ni aṣẹ̀dà lítírésẹ̀ tí n mú àwọn èròjà tí wọn n lò fún ìṣẹ́-ọ̀nà wọn. Fun àpẹ̀rẹ́, káàkiri ilẹ̀ Yorùbá ni wọn ti n kọ oríṣííríṣí orin. Àwọn èniyàn àwùjọ ni wọn n kọ ọ́ fún, bèẹ́ náà si ni pé ìṣẹ̀lẹ̀ àwùjọ ni wọn n fi àwọn orin náà gbé síta. Bí a bá wo àwọn lítírésẹ̀ Yorùbá, a ó rí i pé gbogbo àwọn ǹnkan tó jẹ́ mọ́ iwà nípa ọ̀mọ̀niyàn tó ní i ẹ́ pẹ̀lú àṣà, ìṣe, okòwò, ẹ̀sìn, ìṣelú àti bèẹ́ bèẹ́ lọ ni wọn ẹ́do sínú wọn.

Ogbon Ìwádíí

Fónrań orin męta nínú ogunlógò tí ọ̀kọ̀rin yíi ẹ́ tí a rà lóri àtẹ́, tí a sì ẹ́ àdàkọ́ rẹ́ ni a lò nínú ìṣe yíi. A ẹ́ ìfọ̀wánilẹ̀nuwò pẹ̀lú diẹ̀ lára àwọn olólúfẹ́ ọ̀kọ̀rin náà pẹ̀lú. Ẹ̀wẹ́, jónà, iwé àtìgbàdẹ̀gbà àti àwọn iwé miiran ni a ẹ́ àmúlò láti mú kí ìṣe yíi ó lóòrìn. A sì lo tíṣìrì ìbára-ẹni-gbé -pò láti ẹ́ àtúpalẹ́ ìṣe náà.

Àgbeyẹ̀wò Orin Wákà Sáláwá Àbẹ̀ní

Nínú diẹ̀ lára àwọn awo orin wákà Sáláwá Àbẹ̀ní ni a ti ẹ́ àfayọ́ àwọn ìmọ̀ràn lókan-ò-jòkan tí ó fi gbá àwùjọ níyànjú tí ó sì mú kí àlàáfíà fẹ́sẹ́ múlẹ́ láàrin àwùjọ. Lára àwọn kókó-òrò tí ó jẹ́ jáde nínú àwọn àwo wònyí ni a ti rí ọ̀rò ọ̀ṣẹ̀lú, ìfọ̀wósowòpò, ọ̀rò-ìfẹ́, ìgbélarugẹ́ ìṣe àgbẹ́, lílòdì sí àṣilò agbára àti bèẹ́ bèẹ́ lọ. Gbogbo àwọn kókó-òrò wònyí jẹ́ ìṣe tí ọ̀kọ̀rin yíi n jẹ́ fún àwùjọ tí ó sì n mú kí àwùjọ ni àlàáfíà.

Ọ̀rò ọ̀ṣẹ̀lú

Ọ̀kan pàtàkì lára kókó ọ̀rò tí ó máa n jẹ́ jáde nínú orin wákà ni ọ̀rò ìṣelú àwùjọ. Àwọn ọ̀kọ̀rin a máa lo orin wọn láti gba àwọn olóṣelú àti àwọn èniyàn àwùjọ ní mọ̀ràn nípa ètò ìdìbò. Àkókò tí orin yíi jáde ni ìjọba ológun faàyẹ́ gba kí wọn dá egbé ọ̀ṣelú méjì kan silẹ́ fún ìgbàradì ètò ìdìbò ní àkókò náà, tí wọn sì dá egbé ọ̀ṣelú méjì silẹ́ SDP (Social Democratic Party) àti NRC (National Republican Convention).

Lílẹ̀:	Ọ̀rò ọ̀ṣelú Nàìjíríà elẹ̀kẹ́ta o
Ègbè:	Ẹ́ jẹ́ ká sowó pò kó lè dára ò
Lílẹ̀:	Jàgídí-jàgàn ò pé kíyẹn ré kojá
Ègbè:	Ẹ́ jẹ́ ká sowó pò kó lè dára ò
Lílẹ̀:	Ẹ́ má torí owó tàbò yín fẹ̀lomíràn

Ègbè: *E jé ká sowó pò kó lè dára o*
 Lílé: *Tẹ bá ṣèlérí, ẹ jòwọ kẹ múlèérí ẹ ọ*
 Ègbè: *E jé ká sowó pò kó lè dára o*
 Lílé: *Ah! Bó ẹ SDP ló bá wọlé*
 Ègbè: *Bó ẹ ẹ NRC, mo fara mo*
 (*Gentle Lady 1993*)

Nínú orin òkè yí, ọkọrin n sòrò nípa ètò òṣèlú ilẹ̀ Nàìjíríà ẹlẹ̀ẹ̀kẹ̀ta, iyẹn ètò ìdìbò tí ó fẹ̀ wáyé ni ọdún 1993. Ó n gba àwọn èniyàn nímòràn láti fowọ́-sowọ́-pò kí nńkan lè lọ níròrùn. Ó gba àwọn èniyàn níyànjú láti ma ẹ̀ hùwà jàgídí-jà-gan kí wọn má sì ẹ̀ ta ibò wọn, iyẹn ni pé, kí wọn má gba owó láti dibò fún ẹni tí kò tọ. Bákan náà, ó tún gba àwọn olóṣèlú náà níyànjú láti mú ilé́rì tí wọn bá ẹ̀ ni àkòkò ìdìbò wọn ẹ̀. Ídí ni wí pé ọ̀pọ̀ olóṣèlú ló máa n ẹ̀lérí, ẹ̀gbọ́n tí ilé́rì yí yóò di ohun tí wọn n gbàgbé, tí wọn kò nń mú ẹ̀ lẹ́yìn tí wọn bá ti dórí oyè. Tí a bá wo orin yí, imòràn ti Sàláwá Àbèní gba àwọn olóṣèlú wònyí sì bá ojú ayé wa mu lóde ọni; beẹ̀ náà ni ó wà ní ibámu pẹ̀lú tíọ̀rì àmùlò fún iṣẹ̀ yí. Ídí ni wípé tíọ̀rì yí n pé fún ibáṣepọ̀ tí ó múná dóko láàrin àwọn èniyàn àwùjọ, ó tún dá lórí igbéayé wọn, igbàgbọ́, iṣe, àṣà, ìhùwà sí àti iṣesí wọn. Bí àwọn olóṣèlú ẹ̀ n hùwà sí àwọn èrò àwùjọ jẹ́ jáde nínú orin ọkọrin yí. Ọ̀pọ̀ àwọn olóṣèlú ni ó n ẹ̀lérí tí wọn kò sì mú ilé́rì wọn ẹ̀. Bí àwọn olóṣèlú bá lè gbíyànjú láti tẹ̀ lé imòràn àti isítí tí ó jáde nínú orin yí, àwùjọ á rọ̀rùn fún terú tòmọ. Beẹ̀ náà sì ni pé kí àwọn ará ilú náà má torí owó ta ibò wọn, nítorí pé ojú iwájú wọn ni wọn fi n ẹ̀wéwa bí wọn bá dá irú aṣọ beẹ̀ sorò. Kí oníkálùkù dibò bí ó ti tọ̀ àti bó ti yẹ̀ láì sí wàhálà, jàndúkù tàbí idèrùbani. Èyí yóò mú iròrùn bá àwùjọ. Orin tí Sàláwá kọ̀ yí ẹ̀ iṣẹ̀ imòràn, iṣinilétí àti ikilò fún àwọn èniyàn àwùjọ. Èyí yóò sì jẹ́ okùnfa ibágbépò tí ó lóòrìn ní ibámu pẹ̀lú tíọ̀rì imò ibàra-gbè-pò tí ó n pé fún irẹ̀pọ̀ àti ibáṣepọ̀ tí ó lágbara láàrin àwùjọ gégé bí ọkọrin náà ti n kẹ̀ gbàjarè.

Ìfowósowópò

Gégé bí àwùjọ ilẹ̀ Nàìjíríà ẹ̀ jẹ́ àwùjọ tó kún fún onírúurú ẹ̀yà àti èdè, tí a sì gbà pé ẹ̀yà mẹ́ta pàtò ni a ní, iyẹn Hausa, Igbo àti Yorùbá. Ídí èyí ló mú kí Sàláwá Àbèní máa ẹ̀ ipolongo fún ifowósowópò láàrin àwùjọ kí jà tàbí èdè àiyedè má báa ẹ̀lẹ̀ láàrin àwùjọ. Lára orin tí ó fi gba àwọn èniyàn àwùjọ nímòràn ni ó lọ̀ báyi:

Lílé: *Hàùsá ni, Íbò ni*
 Ègbè: *We are together*
 Lílé: *Gbogbo Yorùbá, omọ Odùduwà*
 Ègbè: *We are together*

Lílé: *È jé ká sowọ pọ kó lé dára*
 Ègbè: *We are together*
 Lílé: *È ni Olórun fẹ lólórun mi yàn*
 Ègbè: *We are together*
 (Gently Lady 1993)

Nínú orin òkè yìi, Sàláwá Àbèní n pe àwọn èyà mètètèta sí ifowósowópọ láárin ara wọn kí wọn lè wà ni isòkan, ó sì n rán wọn létí wí pé òkan ni gbogbo wọn jọ jẹ àti wí pé ifowósowópọ ló lè mú kí nńkan dára lówùjọ. Ìrunisòkè àti ìmòrán ni Sàláwá Àbèní n fi èyí ẹ fún àwọn èniyàn ilẹ̀ Nàìjíríà. Bí àwùjọ bá lè gba irú ìmòrán yìi, tí wọn sì mú u lò, kò ní í sí ogun à n para ẹnì tàbí ìjìmìgbé tí ó gba àwùjọ ilẹ̀ Nàìjíríà kankan bí tí òde ònì. Èmí-jù-ó, iwọ-ò-jù-mí tí ó gba àwùjọ kankan kò sì ní i ẹlẹ̀. Dídúrú nínú isòkan máa n mú ifòkànbalẹ̀ lówọ èyí yòò sì mú kí gbogbo èniyàn àwùjọ wà ní àlàáfíà àti irẹ̀pọ̀ tí ó gúnmo gégé bí afojúsùn tíọ̀rì tí a lò nínú isẹ̀ yìi. Ọ̀kọ̀rin tún tẹ̀ síwájú nínú àwo orin rẹ̀ miiran tí ó sọ wí pé:

Àgbájọ ọwọ́ máa ló ẹ̀ ẹ̀ sọyà o
Ká jọ nífowósowópọ ká fẹ́ra wa dénú
Ah, àbọ mi mà rẹ é, èyin ọ̀jọ̀gbọ̀n
 (Ìfẹ̀ Dára púpọ̀ 1985)

Orin òkè yìi náà tún n ẹ̀fihàn ànfaànì tí ó wà nínú ifowósowópọ̀. Ó jẹ́ kí ó yé wa wípé ifẹ̀ afédénú máa n wà nínú ifowósowópọ̀ àti wí pé àgbájọ ọwọ́ la fi n sọyà, àjẹjẹ ọwọ́ kan kò gbèrù dórí. Bí a bá fowósowópọ̀, isòkan yòò wà, itèsíwájú yòò sì tẹ̀le.

Ọ̀rọ̀-Ìfẹ̀

Ìfẹ̀ jẹ ọhun tí ó ẹ̀ pàtàkì lówùjọ ọ̀mọ̀niyàn. Bí ifẹ̀ bá wà lówùjọ, isòkan àti itèsíwájú máa n tẹ̀ lẹ̀ e. Èyí ló mú kí Sàláwá Àbèní máa polongo ifẹ̀ nínú àwo orin rẹ̀ fún àwọn èniyàn àwùjọ pé;

Lílé: *Dájúdájú bífẹ̀ bá wà Nàìjía lè sọko akátá*
 Ègbè: *Ìfẹ̀ dára púpọ̀, ẹ̀ jẹ́ ká lòfẹ̀ o*
 Lílé: *Akátá lè fẹ̀ Nàìjía bífẹ̀ bá nípon o*
 Ègbè: *Ìfẹ̀ dára púpọ̀, ẹ̀ jẹ́ ká lòfẹ̀ o*
 Lílé: *Yorùbá lè fẹ̀ ibo mo ríyẹn dájú*
 Ègbè: *Ìfẹ̀ dára púpọ̀, ẹ̀ jẹ́ ká lòfẹ̀ o*
 Lílé: *Hausa lè fẹ̀ Tápa tàbọ̀mọ̀ Gbana o*

Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, è jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Ọmọ Yunifásítì le fẹ̀ni ò kàwé</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, è jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Tán bá sọ fun a ní iwé kọ lòhun jẹ́ fẹ</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, è jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Á ni ka sáti lòfẹ́ iyeṅ lòún fẹ́</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, è jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Ọmọ olówó lè saya fọmọ tálákà</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, e jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Ọmọ tálákà lè saya fọmọ olówó</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, e jẹ́ ká lòfẹ́ o</i>
Lílé:	<i>Ọmọ ọba le fọmọ àgbè bifẹ́ bá tí wà o</i>
Ègbè:	<i>Ìfẹ́ dára púpò, e jẹ́ ká lòfẹ́ o (Ìfẹ́ Dára Púpò 1985)</i>

Orin òkè yí ní èyí tí ọ̀kọ̀rín fí n ń ṣe isítí fún àwọn èrò àwùjọ nípa pàtàkì àti iwúúlò ifẹ́ láwùjọ. Gégé bí iwé mímọ́ Bíbélì pàápàá tí sọ pé ifẹ́ a máa mú suùrù, kí í fẹ́, kí í wá tí ara rẹ́ nìkan. (I Cor. 13: 4-5). Èyí náà ní Sàláwá Àbèní n kín léyìn nípa síṣọ́ wí pé ifẹ́ lè mú kí Akátá, iyeṅ òyinbó kí ó fẹ́ aláwò dúdú, ó le mú kí Yorùbá fẹ́ Ibo, tàbí kí Hausa fẹ́ Tapa tàbí ọmọ́ Ghana ní èyí tí ó ṣàfihàn pé ifẹ́ kí í ro tí èyà tàbí èdè kankan, ṣùgbón yóò mu kí a ri gbogbo èniyàn gégé bí ọkan. Ifẹ́ a tún máa mú kí ọmọ́ olówó, tálíkà, ọba àti àgbè rí ara wọn nípò kan náà láì sí èmi jù ọ, iwò ò jù mi. Ó sì tún máa n mu kí isòkan àti àlàáfíà wà nínú ìdílẹ́. Bí wọn bá ríjẹ́ tàbí wọn kò ríjẹ́, etí kẹ́ta kò lè gbọ́ bèjẹ́ ní pé kò sí ènikẹ́ni tí ó lè gbúròó ìjà wọn. Èyí wà ní ifidímúlẹ́ òwe Yorùbá tí ó sọ wí pé bí ifẹ́ bá wa kòròfo isáná lè gbà èni mẹ́ta. Sàláwá n fí orin yí pàrọ̀wà fún àwọn èniyàn àwùjọ láti mú ifẹ́ ní ọ̀kúnkúndùn kí isòkan lè wà nílẹ́ àti lókó. Bí ifẹ́ bá wà, irepò yóò wà, ibáṣepò tí ó lóòrìn yóò sì wà pẹ̀lú gégé bí àfọ̀júsùn àwọn onímọ́ tíọ̀rì ìmọ́ ibàra-èni-gbé-pò.

Ìgbélárugẹ́ Iṣẹ́ Àgbẹ́

Iṣẹ́ àgbẹ́ jẹ́ ọ̀kan lára iṣẹ́ tí ó n gbe orílẹ̀-èdè yí lárúgẹ́ nílẹ́ àgbáyé. Ànfaàní nílá ní ó n jẹ́ jáde láti ara iṣẹ́ àgbẹ́. Ó wà fún ipèsè oúnjẹ́, ó sì tún jẹ́ ara ọ̀nà ipawó wọ̀lẹ́ sí orílẹ̀ èdè yí. Sàláwá Àbèní wá n ń ṣe kóríya fún àwọn àgbẹ́ nípa síṣàfihàn àwọn ànfaàní wònyí nígbà tí ó dàbí èni pé oúnjẹ́ fẹ́ sá fẹ́rẹ́ diẹ́ láwùjọ, èyí ní pé ọ̀wọ̀n gógó oúnjẹ́ gbòde lákòókó tí àwo orin náà jáde. Èyí sì jẹ́ àfihàn iṣẹ̀lẹ́ àwùjọ gégé bí tíọ̀rì tí à n ló tí sọ nípa rẹ́. Orin náà ní ó lọ báyí:

Lílé:	<i>Èní gbádùn bí àgbẹ́ mi ò tí í rí o èyìn èlẹ́gbẹ́ mo ní</i>
Ègbè:	<i>Òdodo Àgbẹ́ n jẹ́ gbádùn tó gá,</i>

Nibi ká má sòtẹ ká sọhun tí a rí

Lílẹ: Iṣu n bẹ lóko gààrí n bẹ nìbẹ

Ègbè: Ògèdẹ àwọn yẹn ò lónkà o,

Ewédú pèlú èfọ lóko tán n dá

Lílẹ: È jẹ ká gbàdùrà fáwọn tó n sọgbìn o

Ègbè: Ká gbàdùrà fún wọn KÓlúwa ràn wón lówó

Ah, àgbè mà loba oúnjẹ ò e e

(Indian Waka Apa keji 1984)

Orin òkè yìí ni Sàláwá Àbèní fi mọ rírí àwọn àgbè nípa iṣẹ takuntakun tí wón n ẹ láwùjọ nípa mímú kí oúnjẹ wà láwùjọ. Ó dárúkọ onírúurú ohun ògbìn àti oúnjẹ tí ó jẹ irẹ oko tí wón n mú jáde, ó sì tún gbàdùrà pé kí Ọlórún ọba ran àwọn àgbè wònyí lówó. Èyí jẹ sṣe igbélárugẹ àti kóríyá fún àwọn àgbè láàrin àwùjọ. Irúfẹ igbélárugẹ yìí ni ìjọba tí ó wà lóde lónií n ẹ nípa fifon rere kí àwọn òdó mú iṣẹ àgbè lókùn-ún-kúndùn. Wón si n múra láti sètò ààbò fún àwọn àgbè, ire oko àti bí owó yòò ẹ máa tẹ àwọn àgbè lówó láì sí àlàgàta. Bí àwọn ètò wònyí bá sẹlẹ tán, yòò rorún fún àwọn àgbè láti pèsè oúnjẹ lópọ yanturu sí àwùjọ.

Lílòdì sí Àsílò Agbára

Àsílò agbára jẹ lílo agbára tàbí ipò ti adédáá fún ni ní ọ̀nà ọ̀dì. Ó jẹ títẹ ẹ̀tọ̀ ọ̀mọ̀nìkẹ̀jì lójú àti jíjáyé tani-yòò-mú mi. Irú agbára tí à n sòrọ̀ yìí lè jẹ agbára owó, ipò tàbí oògùn. Sàláwá Àbèní wá n kọrin lòdì sí irú iwà yìí nígbà tí ó sọ pé:

... A sọ fún wọn págbára ò gbéni débi kan o

E wògbórí Èlẹ̀mòṣọ̀ ò bó ẹ le tó

Wón sọ fún Basọrun Gáà lójọ yẹn kò gbọ o

Èfúnsetán Aníwúra ẹ wokú tó kú

È wo Góláyáàti nínú Bíbélì o o

Òkú aláìgbọ̀ràn gelete ló rí

Tó o bá lònì ko rántí ẹni máa lẹla o.

Tó o bá jẹ baalé ọ̀tẹ̀, kó o má balé jẹ

Mo sọ tẹmi ná o Àlàájà Àbèni o

Èni tó bá wù kó gbà, ẹ mo kúkú ti wi..

(Kóláwọ̀lẹ̀ Mo ba lọ 1986).

Orin yìí n ẹ̀sáfihàn igbẹ̀yìn àwọn tí wón ti ẹ̀ agbára lo lé àwọn èniyàn lóri. Ọ̀kọ̀rin sọ bí wón ẹ̀ rẹ̀yin Èlẹ̀mòṣọ̀, bí Basọrun Gáà náà ti ẹ̀ni ilẹ̀, bí Èfúnsetán Aníwúra

ṣe kú ikú iyà àti bí Gòláyáàti náà ti ṣe kú ikú ìtíjù. Gbogbo àwọn àpẹ̀rẹ̀ wònyí ni ó ló láti mú kí àwọn alágbára mò wí pé àṣìlò agbára a máa finì ṣẹ̀lẹ́yà àti wí pé àbò ñ bọ wá bóníṣẹ̀. Ìmòràn àti ikilò ni èyí jẹ́ fún àwọn èniyàn àwùjò kí wọn lè ki ọwọ́ ọmọ wọn bọ aṣọ kúrò nínú iwà ikà híhù. Onírúurú ọ̀nà ni àṣìlò agbára ñ gbà wáyé láwùjò. Ó lè jẹ́ láàrin ọkọ sí aya rẹ̀, láàrin àwa òbí tàbí alágbàtò sí ọmọ, ègbón sí àbúrò, ọ̀gá iṣẹ̀ tàbí ilé èkò sí ọmọ iṣẹ̀ tàbí ọmọ ilé èkò. Ìlòkulò agbára lè fa àkóbá fún àwọn tí à ñ lo agbára lé lóri. Ọ̀kọ̀rin wa ñ fi yé wa wí pé ẹ̀ni tó ni ọ̀nì kọ́ ló ni ọ̀la, kí a sọ̀ra ṣe ní lílò agbára tí ó wà lówọ́ wa. Bí àṣìlò agbára kò bá wáyé, ìròrùn yóo bá terùtọmọ̀ ìrẹ̀pò àti ibáṣepọ̀ tó dán mọ̀rán yóo wà láwùjò gégé bí àwọn onímọ̀ tíòrì yìí ti fi lélé.

Àgbáloḡbábò

Nínú iṣẹ̀ yìí, ó hàn gbangba wí pé ojúṣe àwọn olórin ibílẹ̀ láwùjò kò ṣe é fi ọwọ́ ró sáyìn nípasẹ̀ ọ̀rò isítì, ìmòràn àti iyànjú tí wọn ñ gba àwọn èniyàn àwùjò lóòrè-kóòrè fún ìdàgbàsókè, itẹ̀síwájú àti mímú kí àlàáfíà jọba láàrin àwọn èniyàn àwùjò. Wọn jẹ́ akópa pàtàkì, oníwàásù, olùdámòràn, arunisókè àti akilò-iwà fún àwọn èniyàn àwùjò. Àwùjò ni àwọn ọ̀kọ̀rin wònyí tí ñ mú àwọn nńkan tí wọn ñ kọ́ lórin jáde, gégé bí a ti mò pé èso àwùjò ni lítírẹ̀ṣọ̀ jẹ́, àwọn àṣà, iṣe, ihùwàsí àti iṣesí àwùjò ni wọn ñ fi orin gbé jáde kí ìrẹ̀pò lè wà nínú àwùjò.

Wàyíí o, gbígbọ̀ àti nínífẹ̀ sí àwọn orin wònyí nikan ni ó lè mú kí a mò iṣẹ̀ tí orin wáká ñ ṣe ni àwùjò. Nítòrí náà, ìmòràn wa ni pé, ó yẹ́ kí àwọn aláṣe ìjọba wá ọ̀nà láti ṣe àwọn orin wònyí lójó kí ó lè wà ni àrọ̀wótó fún àwọn tí wọn bá nílò rẹ̀ kí àwọn orin wònyí ma baà wọ̀lẹ̀. Bákan náà, ṣiṣe àdàkọ̀ àti iṣẹ̀ iwádií lóri irúfẹ̀ àwọn orin wònyí ni ilé èkò gíga Yunifásítì yóo jẹ́ ọ̀nà ìgbéláruḡe àti iṣelójò fún àwọn orin ibílẹ̀ wònyí. Iṣẹ̀ yìí wá jẹ́ kí a mò pé orin Sàláwá Àbèní kò wà fún ijó jíjọ̀ tàbí ìgbádùn àwọn ọmọ̀ Yorùbá nikan bíkòṣe fún ìmúdàgbàsókè àti itẹ̀síwájú àwùjò lápapọ̀.

ÀKÓJỌ ORÚKỌ ÌWÉ

Agbájé, J.B. (1989). "A Literary Study of Folksongs of the Ekiti People of Nigeria." Ph.D. Thesis, Department of Linguistics and Nigerian Languages, Universith of Ilorin, Ilorin.

Benson, D. (1983). *Yorùbá People and Traditional Music: A Professional's Perspective*. London: Alnax In

Fáturótì O.R. (2013). "Ìṣàmúlò Orin Hárúnà Ìṣòlá fún Ìdàgbàsókè Orílẹ̀dè Nàìjíríà." *EGIN Journal Iṣé Akadé. Adéyemí College of Education, Ondo*.

Harley et al (1963) *Colliers Encyclopedia vol. 21*. London: The Crowell Yoller Publishing Company.

- Ilésanmí, T.M. (1985). "Heart Stones A Cultural Study of Sons in Ijesaland." Ph.D. Thesis, Department of Linguistics and African Languages, University of Ibadan.
- Lencucha. R. et al (2020) "Government Policy and Agricultural Production: A scoping review to inform Research and Policy on Healthy Agricultural Commodities" *Global Health* 16.
- Nketia, J.H. (1962). *African Music in Ghana, Accra: Longman, Gree & Co. Ltd.*
- Olajubu, O. (1981). "The Context and form of Yorùbá Folksongs: An Introduction. *Lore and Language* Vol. 3, No. 415. pp. 189-193.
- Olofinsao, O.M. (2006). "Àgbéyèwò Orin Abiyamọ Nílé Ìwòsàn." B.A. Long Essay. Obafemi Awolowo University, Ilé-Ife.
- Olofinsao, O.M. (2011). "Àgbéyèwò Ìgbékalẹ̀ Okùnrin nínú Alámọ̀ àti Orin Obitun." M.A. Thesis, Obafemi Awólówọ̀ University, Ilé-Ife.
- Olofinsao, O.M. (2015). "Àgbéyèwò Jéńdà nínú Orin Wákà Bátúli Àlákẹ̀ àti Sàláwá Àbẹ̀nì." Ph.D. Thesis, Obafemi Awólówọ̀ University, Ilé-Ife.
- Olofinsao, O. M. (2021) *Socio-Ethical Considerations for Women in Batuli Alake and Salawa Abeni's Waka Musics. Psychology and Education Journal. Vol 58 No 5*
- Olaiya M.O and Olofinsao O.M (2002) *Egungun Festival in Ido-Ani, South West Nigeria International Journal of Culture and History. Vol 9 No 1.*
- Olukoju, O.O. (1985). "The Place of Chants in Yorùbá Traditional Oral Literature." Ph.D. Thesis, University of Ibadan, Ibadan.
- Rájí, S.M. (1987). "Orin Òtẹ̀." M.A. Thesis, Obáfẹ̀mi Awólówọ̀ University, Ilé-Ife.

ÀKÓJỌPÒ. ÀWO ORIN TÍ A LÒ

Sàláwá Àbẹ̀nì: Gentle Lady. Leader Records 1993

Sàláwá Àbẹ̀nì: Ìfẹ̀ Dára Púpọ̀. Olúmọ̀ Records 1985

Sàláwá Àbẹ̀nì: Kóláwọ̀lẹ̀ mo bá lọ. Kollington Records 1985.